

## U NETSHEDZA VHUPFIWA HA U TOU AMBA

Vhupfiwa ha u tou amba vhu vha qea tshifhinga tsha u khwathisa zwe vha amba kha vhupfiwa he vha nwala nahone vhu qea komiti tshikhala tsha u bvisela khagala mihumbulo yo sumbedziswaho kha vhupfiwa. Arali komiti yo tshea u thetshelesa vhupfiwa havho, Muñwaleli wa Komiti u do vha kwama u ita nzudzanyo dza u thetshelesa vhupfiwa havho ha u tou amba.

Vhupfiwa ha u tou amba vhu nga di itwa hafhu kha Vhupfiwa nga Vhathu vhu farwaho nga Komiti.

- Vhupfiwa uhu vhu a rekhodiwa kha Vhupfiwa nga Vhathu ha twalwa.
- Komiti dzo teaho dzi sedza kha vhuzanzi ho kana mihumbulo yo ambiwaho kha Vhupfiwa ha Vhathu dza rera nga zwi re ngomu kha vhupfiwa.
- Arali kuvhonele ku tshi tikedzwa nga vhatu vhanzhi nahone ku na ndeme, muhumbulo u kana mbilaelo i vha na tshiimo tsha vhudi tsha u nga dzheniswa kha mushumo wa Komiti yo teaho.
- Komiti dzi do dzhia tsheo ya u fhedzisela nga ha ndeme ya fhungo.

## TSUMBANDILA YA U ITA VHUPFIWA HA U TOU AMBA

Tshivhumbeo tsha u netshedza vhupfiwa ha u tou amba tshi fhambana u ya nga komiti nahone zwi ya nga tshiimo tsha mafhungo.

Kha vha tevhele tsumbandila dzi fanaho na vhupfiwa ha u tou nwalwa.

**U lugisela vhupfiwa ha u tou amba** – Sa vhunga miqangano ya komiti i ya nnyi na nnyi na midia nga u angaredza, vha nga takalela u dzenela muñwe wa miqangano iyi musi vha sa athu netshedza vhupfiwa havho ha u tou amba. Nga duvha lavo la u netshedza vhupfiwa ha u tou amba, kha vha swike hu tshe na tshifhinga. Ndi muhumbulo wavyhudzi u pulana vhupfiwa havho u itela uri vha kone u netshedza mbuno dzothe dzi tshimbilelanaho na u sia tshifhinga tsho linganaho tsha mbudziso.

**Zwithusedzi zwa u vhonala** – Phera dza komiti dza Phalamennde dzo shomedzwa nga zwithusedzi zwa u pfa na u vhonala nahone vhupfiwa havho ha u tou amba vhu nga vha na tshileme arali ho khwathisa nga zwithusedzi zwa u thetshelesa na zwa u vhonala.

**Luambo** – Vha nga netshedza vhupfiwa havho ha u tou amba nga luambo luñwe na luñwe lwa tshiofisi lwa Afurika Tshipembe. Kha vha divhadze Komiti nga ha luambo lwe vha nanga tshifhinga tshi sa athu swika u itela uri Phalamennde i kone u ita nzudzanyo dzo teaho dza vhudologi.

**Mbudziso** – Kha vha dilugisele mbudziso dzi bvaho kha Mirado ya Komiti. Ndi muhumbulo wavyhudzi u humbula nga ha khonadzeo dza mbudziso dzine dzi nga vhudziswa nahone vha dilugisele u dzi fhindula.

**Tshifhinga tsho kovhelwaho** – Vha nga rera na Muñwaleli wa Komiti nga ha tshifhinga tshe vha kovhelwa hu tshe na tshifhinga. Komiti i qea tsheo ya u fhedzisela kha tshifhinga tsho kovhelwaho u itela makumedzwa a u tou amba.

Kha vha shele mulenzhe kha Phalamennde. Kha vha vhe na vhupfiwa.

Bambiri ilij wanala nga nyambo dzothe dza tshiofisi dza Afurika Tshipembe

Produced by the Public Education Office • Parliamentary Communication Services • INSPIRED BY PEOPLE  
[www.parliament.gov.za](http://www.parliament.gov.za) • P.O. Box 15, Cape Town, 8000 • Telephone: (021) 403 3341 • Facsimile: (021) 403 3303

PARLIAMENT  
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA



Ishivenda



PARLIAMENT  
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

## VHUPFIWA KHA PHALAMENND

Ndayotewa ya Afurika Tshipembe i netshedza tshitshavha uri tshi shele mulenzhe kha usika milayo, vhulavhelesi na manwe maitele a Phalamennde. Kuitele kwa dimokirasi ya Afurika Tshipembe a ku netshedzi vhadzulapo u khetha vhaimeli vhavho fhedzi, hone kufendela hafhu vhadzulapo yha tshi yha na vhunfiwa kha mafhungo a yha kwamaho.

Ndila iŕwe ine tshitshavha tshi nga i shumisa uri tshi pfiwe ndi u n̄etshedza vhupifiwa kha Komiti dza Buthano la Lushaka, Komiti dza Khoro ya Lushaka ya Mavundu kana kha Komitithanganelo.

U itela uri vhupifiwa vhu bvaho kha tshitshavha vhu vhe vhu bveledzaho, zwi re ngomu na tshivhumbeo zwi tea u sedzuluswa nga vyuronwane.

Ndi zwa ndeme uri vhupfiwa vhu vhalee na u pfectesiwa nga Mirado ya Komiti

VHUPFIWA NDI MINI?

Vhupfiwa ndi likumedzwa ja kuvhonele kana mihumbulo nga ha mafhungo kana tshipida tsha mulavo tshire tsha khou sedzuluswa nga komiti dza Phalamennde.

Vhupfiwa vhu nga netshedzwa nga luambo lune vha funa

Kanzhi vhupfiwa vhu vha ho tou ñwaliwa. Vhu nga ombedzelwa nga u tou amba kha komiti, musi muthu kana tshigwada tsho ñisaho vhupfiwa tsho vhidzwa u nea vhupfiwa nga u tou amba.

U netshedza vhupfiwa zwi nea tshikhala murādo muñwe na muñwe wa tshitshavha uri a kone u kumedza tshanduko kana u dzinginya mushumo u konadzeaho wa u vhona uri milayo yo phasiswaho nga Phalamennde kana **lífwe** fhungo **lì** sedzuluswaho nga Phalamennde, a ita mushumo wao.

VHUPFIWA VHU NWAI WA HANI?

Naho hu si na tshivhumbeo tsho tiwaho tsha vhupifiwa vhu livhiswaho kha komiti, vhu tea u vha ho humbulwa zwavhudi nahone vhu tshi vhalea nga vhulelu.

Mahumbulwa a teyhelaho a nga thusa u swikela izwi

**Thoho** – Kha vha nee thoho ya vhupifiava havho na dzina ja komiti vhu livhiswaho khayona thoho ya Mulavotibe kana theron nga vhudalo.

**Vhu bva kha nnyi?** – Kha vha sumbedze zwavhuđi uri vhupfiwa vhu bva kha nnyi. Kha vha fwale dzina lavho kana vha nee dzina la dzangano le vha li imela.

**Zwidodombedzwa zwa Vhukwamani** – Kha vha katele diresi ya vhukwamani na nomboro dza lu<sup>tingo</sup> dza tshiftingga tsha mushumo. Arali vha sa takaleli uri zwidodombedzwa izwo zwi bviselwe khagala na vhupifiwa havho, nga mulandu wa zwiitisa zwa phuraivethe, kha vha zwi bule kha vhurifhi ha u tikedza, vha litshe vhupifiwa ho ralo.

**Vha a takalela u vha hone phaṇḍa ha Komiti?** – Kha vha sumbedze zwavhuđi arali vha tshi ḍo takalela u wana tshifhinga tsha u amba na komiti nga vhone vhane. Arali vho imela dzangano nahone vha tshi ḍoda uri vhańwe vha vhe hone navho phaṇḍa ha komiti, sa thikhedzo kana u amba, kha vha katele madzina na mishumo vayho.

**Dzangano ləvho** – Arali vha tshi khou r̥wala vho imela dzangano, kha vha nee Ქhalutshedzo Ქukhu ya ndivho dza dzangano, mirađo na tshivhumbeo. Kha vha vhone uri vho fhiwa maanda a u ita nqa u ralo nahone vha bule tshiimo tshayho kha dzangano.

**Ndi nnyi múwe a vha tikedzaho?** – Vha nga bula uri vho kwamana na vhonnyi kha lōt̄e musi vha tshi khou ñwala vhupfiwa. Vhupfiwa havho vhu ðo vha na tshileme arali vhu na thikhedzo ya vhathu vhanzhi.

TSUMBANDILA YA U NWALA VHUPFIWA

Musi yha tshi ñwalela komiti vhupfiwa, vha ño vha vha tshi khou bula muhumbulu u yelanaho na Mulayotibe kana fhungo la ndeme lîne la khou itea zwenezwo. Naho hu na phambano kha kuñwalele kwa vhupfiwa ha Mulayotibe, hu na milayo ya mutheo ine ya shuma.

**U shumisa luambo** – Kha vha shumise luambo lu ḥonifhaho. Vhupfiwa vhу shumisaho luambo lwa u semana na lwa u shaya ḥonipho a vhу nга dzhelwi ntħa.

**U tshimbilelana** – Kha vha ime kha fhungo. Vhupfiwa havho vhu tea u tshimbilelana na fhungo line la khou reriba. Komiti i nga tshea u sa dzhena kha vhupfiwa vhune ha sa tshimbilelana.

**U pfala** – Kha vha dzudzanye mafhungo avho na phara nga mutevhe wa ḥandulukano. Kha vha lingedze u netshedza khani i pfalaho, yo bveledzwaho nga ḥandulukano. Vhupifiwa vhu bvaho kha fhungo iji ha ya kha jiṁwe kana ha ṭanganya mafhungo vhu a kanganvisa nahone vhu tsitsa tshileme tshaho.

**Vhukate** – Kha vhu leluwe vha ambe thwii. Vha so ngo r̄wala na zwi so ngo teaho. Vhupifiwa vhulapfu vhu nga leludza mihumbulu mihulwane ine vha khou ḫođou i swikisa. Komiti i ḫođa u dīvha zwine vha humbula na vhučanzi kana mafhungo ane vha vha nao a tikedzaho kuvhonele kwavho.

**Vhuronwane** – Kha vha vhe na vhuronwane na u khunyelela. Kha vha kuvhanganye na u todisia mafhungo othe a tshimbilelanaho zwavhuđi. Kha vha vhone uri mbuno dzavho ndi dzone. Vhupfiwa vhu re na vhukhakhi vyunzhi vhu tsitsa tshileme tshaho.

**Magumo** – Kha vha khunyeledze nga u ñwala mihibumbulo mihibulwane ya themendelo vavho magumoni a vyupifiwa kana kha manweledzo mahulwane mathomoni.

**U rumela vhupfiwa havho** – Vhupfiwa havho vhu tea u swika kha komiti nga kana hu sa athu u swika ḫuvha ḥa u vala ḥa vhupfiwa, nahone vhu tea u rumelwa kha Muñwaleli wa Komiti o teaho.